

İlköğretmen Okullarında Okul İklimi*
1970’li Yıllarda Aksu İlköğretmen Okulu Eğitim Şefi
Öğrenci Takip Defteri Örneği

The School Atmosphere in Primary Teacher Training Schools
The Example of the Aksu Teacher Training School’s Education Chief’s
Student Register from the 1970’s

Selçuk UYGUN**

Özet: Öğretmen eğitimi veren bazı kurumlarda en önemli yönetim görevlerinden biri “Eğitim Şefliği”dir. Eğitim Şefi’nin görevi, eğitim ve yönetimin organizasyonunu sağlamaktır. Okul iklimini oluşturan disiplinin sağlanmasından eğitim şefi sorumludur. Bu araştırmada Aksu Anadolu Öğretmen Lisesi’nin Müze’sinde yer alan “Eğitim Şefi Öğrenci Takip Defteri” incelenerek bir dönem öğretmen eğitimi veren bu kurumların değerleri ve karşılaşılan disiplin sorunları anlatılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın temel verilerini oluşturan defter, 1970’li yıllarda tutulmuştur. Okulda disiplin sorunları başta olmak üzere öğrenciler hakkında değerlendirmeleri içeren bu defter, okul iklimi konusunda önemli bilgiler vermektedir. Defterde yer alan veriler “içerik analizi”ne tabi tutulup değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları, öğretmen yetiştiren bir kurumun niteliği ve değerleri konularında ipucu sağladığı için önemlidir.

Anahtar Sözcükler: Öğretmen eğitimi, okul iklimi, öğrenci takip defteri, Aksu Öğretmen Okulu

Abstract: In some teacher training schools one of the most important administrative duties is that of education chief. The duty of the education chief is to ensure education and the administration organisation and the education chief is responsible for ensuring the discipline which forms the school atmosphere. This study analyses the ‘Education Chief’s Student register’ in the Aksu Anatolian Teacher High School’s museum to describe the value and discipline problems encountered in these schools which once provided teacher training education. The register which forms the basic source for this study was kept in the 1970’s. This notebook which includes evaluations of the students, especially concerning the discipline problems of the students, provides important information concerning the school atmosphere. The sources were evaluated through content analysis technique and these research findings are important. This is because these findings provide indications concerning issues such as the values and quality of a teacher training association.

Keywords: Teacher education, school atmosphere, student register, Aksu Teacher training School

Çağdaş anlamda ilk öğretmen yetiştiren kurum 16 Mart 1848’de açılmıştır. Tarihsel süreç içinde çeşitli öğretmen yetiştirme modelleri denenmiştir. Bu modellerden ilki, Darülmüallimîn adındaki öğretmen okulunun devamı niteliğinde sayılabilecek ilköğretmen okullarıdır. Diğer bir okul modeli ise, 17 Nisan 1940 tarihli 3803 sayılı kanunla kurulan köy enstitüleridir.

* Bu makale, IV. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi’nde (4-7 Mayıs 2012-Yıldız Teknik Üniversitesi) sunulmuş bildirinin yeniden gözden geçirilmiş halidir.

** Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, Antalya, selcukuygun17@gmail.com

Tablo 1’de görüldüğü gibi 1969-1975 yılları arasında tutulan defterde 1412 bilgi fişi tutulmuştur. Erkek öğrenciler için yatılı olan okulda en çok yatılı öğrencilerin durumları hakkında bilgi tutulduğu görülmektedir.

Yatılı okul, daima gündüzlü okuldan farklı özellikler taşır. Çünkü gündüzlü öğrenci, okulda sadece ders saatleri içinde bulunurken, yatılı öğrenci günün 24 saatini okulda geçirir. Bu nedenle yatılı öğrenciler okulda toplu halde beslendikleri gibi okulda yatar kalkarlar ve etüdlerini de okulda yaparlar. Bundan dolayı öğrenciler hakkında en sık tutulan notlardan biri “*etüde yok*”, “*yoklamada yok*” şeklindedir.

1. Etüd yoklamasında bulunmamak – Etüde katılmamak

Yatılı öğrenciler için etüdlere; pazar akşamı başlar, perşembe gününe kadar her akşam yemekten sonra yatma saatine kadar her gün, hafta içi her sabah kahvaltıdan önce yapılırdı. Etüdlere katılmak yatılı öğrenciler için mecburidir. Etüd çalışmalarına mütalaa da denir. Bir anlatı şöyledir: “*Etüd çalışmalarına yatılı öğrenciler katılırdı. İsteyen gündüzlü öğrenciler de gelirdi*” (Görüşme, Bİ).

Eğitim Şefi Öğrenci Takip Defteri’nde en çok öğrencilerin etüd durumlarıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgiler defterde “*etüde yok, akşam etüdünde yok, sabah etüdünde yok*” (HA-28), “*Pencereden çıkmak yoluyla etüdü terk etti*” (ME-35), “*Sabah mütalaa’yı erken terk etti*” (MA-89) şeklinde yazılmıştır. Etüde sıklıkla katılmayan veya etüd çalışmalarını sıklıkla terk edenler için, örneğin 15 defa etüde katılmayan bir öğrenci için şu uyarı raporu not edilmiştir: “*Öğrenci çağırılıp konuşuldu. Daha dikkatli ve titiz olacağını söyleyip özür diledi*” (HA-28). Öğrencilerin etüd çalışmaları hakkında tutulan bu notlardan, öğretmen okulunda etüd çalışmalarının sıkı takip edildiği söylenebilir. Bu takibi erkek nöbetçi öğretmenlerin yaptığı anlaşılmaktadır. Sınıfta sessiz bir ortamda çalışma ortamı oluşturabilmek için her sınıfta öğrenci sınıf başkanı bulunurdu. Herhangi bir disiplinsizlik söz konusu olduğunda durumu nöbetçi öğretmene bildirirdi. Etüd çalışmalarına bazen gündüzlü öğrencilerin de katılımına izin verilirdi.

2. Yoklamada bulunmamak

Yatılı olan öğretmen okulunda öğrencilerin tam gün okulda bulunmaları zorunlu idi. Öğrencilerin okulda bulunup bulunmadıklarını kontrol için belirli aralıklarda kontrollerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Öğrenci Takip Defteri’nde yoklama ile ilgili notlar şöyledir:

“*Akşam-sabah yoklamasında yok*” (AÖ-14), “*Yatakhane’de yok*” (İK-15), “*Cumartesi yoklamasında yok*” (YD-27). Etüd ve yoklamalarda sıklıkla bulunmayan bir öğrenciye şu ifadelerle ihtar cezası verilmiştir: “*Yukarıdaki suçlardan ve muhtelif tarihlerde çarşıya izinsiz çıkması suçlarından 1.12.1969’da ihtar cezası aldı*” (YD-27). Yoklamalarda bulunmayan öğrenciler genelde okuldan kaçan öğrencilerdir. Bunlar genelde ya çarşıya izinsiz çıkarlar, ya ailelerine giderler ya da gündüzlü arkadaş ve akrabalarının yanına giderlerdi. Okuldan izinsiz ayrılma nedenleri genellikle “*okulun yatılı olması sebebiyle öğrenciler için sıkıcı*” (Görüşme, HD) olmasıdır. Sıklıkla yoklamalarda bulunmayan okul kaçağı öğrencilere bu suç işleme oranlarına göre çeşitli cezalar verildiği de görülmektedir. Örneğin yoklamada çokça bulunmayan bir öğrenci için “*muhtelif tarihlerde okuldan kaçma suçundan 1.12.1969’da Tekdir cezası almıştır*” (ŞA-338) ifadesi kullanılmıştır.

3. Hürriyet ve Anayasa Bayramı’na katılmamak

Okulda resmi bayram kutlamalarına önem verildiği görülmektedir. 1970’li yıllarda kutlanan resmi bayramlar şunlardır: Cumhuriyet Bayramı, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, Bahar Bayramı (1 Mayıs, 1980’den sonra bu tatil kaldırılmıştır), Gençlik ve Spor Bayramı, 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı (1982 Anayasası’nın yürürlüğe girmesinden sonra kaldırılmıştır).

8. Kahveye gitmek – Kahvede oyun oynamak veya seyretmek

Özellikle üst sınıftaki öğrenciler, okul idaresi tarafından hiç istenmemesine rağmen okul dışında çarşıda bulunan kahveye gitmektedir. Uygun davranış olarak görülen kahveye gitme alışkanlığıyla ilgili bir anlatı şöyledir: “özellikle hafta sonu ve okul bitiminde genelde büyük sınıflarca kahveye gitme alışkanlığı vardı. Ancak bu durum gelişigüzel olmazdı. Mutlaka tedbirler alınarak uygulanırdı. Hafta sonu özellikle Antalya’da okul idaresinin haberi olmayacağı kahvehanelerde bazı öğrenciler buluşurdu. Ancak okul içerisinde oyun oynamamaya dikkat edilirdi” (Görüşme, TG).

Öğrenci Takip defterinde bu olayla ilgili bazı notlar şöyledir: “Kahvede oyun oynarken görüldü” (AÇ-51), “28.10.1970 günü Nöbetçi Öğretmen T. D. tarafından kahvede tavla-domino oynarken yakalandı” (MS-54), “Kahvede oyun oynuyor. Kontrole gelen öğretmenlerden fazla çekinmeden oyunu bıraktı. Masada oturmaya devam etti. 14.10.1973” (CUY-69), “Kahvede oturuyor. Oyun oynayanları seyrediyor. 14.10.1973” (AÜ-185). Kahvede oyun oynama alışkanlığı olanlar, daha çok gündüzlü erkek öğrencilerdir. Oyun oynama alışkanlığı yatılı öğrencilerde de görülmektedir. Yatılı öğrenciler yatakhanelerde de gizliden gizliye “pişti”, “tavla”, “okey” vb. oyunlar oynayabilmektedir.

9. Yatakhanelerden geç çıkmak – Yatakhanelere izinsiz girmek – Gece yatağında bulunmamak

Okulda yatılı öğrenciler için yatakhanelere girip çıkma saatleri okul yönergesinde açıkça belirtilmiştir. Bu çerçevede oluşturulan yatılı okul kurallarına uymayanların takip edildiği ve gerektiğinde cezalandırıldığı anlaşılmaktadır. Yatılı öğrenciler için daha katı nizamiye şeklinde kuralların etkin olduğu görülmektedir. Yemek saatleri, yat saatleri ve yatakhanelere girme ve çıkma saatlerine öğrenciler uymak zorundadır. Buna ilişkin Öğrenci Takip Defteri’nden bazı notlar şöyledir: “Cumartesi gecesi yok” (OU-13), “Sabah geç kalktı” (HHA-18), “Yatakhanelere pencemeden girdiği tespit edildi. 1975” (HA-262). “Sabah yatakhanelerden geç çıkmıştır. 9.12.1969 (RB-41).

10. Sigara içmek

Uygun davranış olarak görülen alışkanlıklardan biri de okul içinde ve dışında öğrencilerin sigara içmesidir. Sigara suçuyla itham edilen öğrencilerin tamamı erkek öğrencilerdir. Bunların içerisinde gündüzlü olanları sayısı daha fazladır. Öğrenci Takip Defterinde sigara içen öğrencilerle ilgili şu şekilde notlar alınmıştır: “Saat 9.30 sularında yatakhanelerde sigara içiyor” (SA-40), “Antalya’da caddede sigara içiyor. 25.11.1971” (HO- 62), “Üzerinde sigara bulundu. Gerekli uyarı yapıldı” (SY-90), “Yatakhane ve tuvalet gibi sigara içilmesi katıyetle yasak yerlerde sigara içiyor. Çağrıldı, hatırlatıldı. 28.01.1971” (AE-391). Okul kurallarını en çok ihmal edenlerin aynı zamanda sigara içenler olduğu dikkat çekicidir. Sigara içenlerin birden fazla vukuatları olduğu kaydedilmiştir. Yani bunlar, farklı zaman dilimlerinde aynı suçla ve başka olumsuz davranışlarla itham edilmişlerdir. Okulda veya okul dışında sigara içme davranışı genelde kahve alışkanlığı ile birlikte ortaya çıkmaktadır.

11. Okul merasimine veya kutlamasına katılmamak

Okulun açılış ve kapanışında, özel gün ve bayram kutlamalarında bayrak törenleri düzenlenir. Bu törenlere okul müdürü, müdür başyardımcısı, müdür yardımcıları, öğretmenler, öğrenciler ve diğer görevliler kılık-kıyafet yönetmeliğine uygun olarak hazır ol durumunda bulunurlardı. Öğrencilerin okul törenlerine katılımı mecburidir. Öğrenciler 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı dışındaki bayram kutlama ve okul merasimlerine coşku ile katılmışlardır. Bazı merasimlere “katılmadı” şeklinde not düşülen öğrencilerin mutlaka bir mazereti olduğu görülmüştür. Okulda milli bayram merasimlerinin yanında özel gün ve kutlamalara da yer verilmiştir. “16 Mart Öğretmen Okullarının Kuruluş Yıldönümü” de özel olarak kutlanan günlerden biridir.

Aytuna'ya (1974, 270) göre, öğrencilerin sınıf içinde ve dışında çıkardıkları disiplinsizliklerin sebepleri araştırılacak olursa, bunların bir kısmının eğitim ve öğretim hatalarından, bazı öğretmenlerin hatalı disiplin anlayışından, bir kısmının okul ve sınıf teşkilatından, bir kısmının da yönetmelik hükümlerine aşırı derecede dar anlamlar vermekten ileri geldiği söylenebilir. Aksu İlköğretmen Okulu'nda da, örneğin yapılan ve yapılması istenen işlerin mahiyetleri ve sağlayacakları faydalar belirtilmediği için örneğin “yaz çalışmasından” öğrenciler kaçmıştır. Bu da bir disiplinsizlik olarak görülmüştür. Okul işlerinde ve öğrenci kurullarında öğrencilerin kendi kendilerini idare etmeleri ilkesine ve demokratik eğitim isteklerine değer verilmemesi okulda bazı disiplinsizliğin nedenleri olarak görülebilir. Öğrencilerin okulda ve okul dışında sürekli izlenmeleri ve haklarında fişlemelerin yapılması onlarda kendi kendine disiplin anlayışını engellemiş olabilir. Türkü söyleyen öğrencinin uyarı alması, saçını uzatan öğrencinin hoşgörü ile karşılanmaması, resmi ideolojinin dışında her türlü fikrin sakıncalı görülmesi öğrencileri dar kalıplar içerisinde sınırlamaktadır. Hatta bir askeri darbenin yıldönümü olarak vicdanları rahatsız eden “27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı” merasim ve kutlamalarına öğrencilerin katılımının istenmesi otoriter zihniyetin göstergesidir.

d) Okulun Genel İklimi

Formal bir örgüt olarak okulu betimleyen, onu diğer okullardan farklı kılan, öğretmen ve öğrencilerin davranışlarını etkileyen ve süreklilik gösteren nitelikler, öğretmen ve öğrencilerce hissedilen duygu okul örgütü iklimi olarak adlandırılabilir (Şahin, 2010, 255). Okul ikliminin tümüyle öğrenci ve öğretmenlerce oluşturulduğunu söylemek doğru değildir. Okul yöneticilerinin bu iklimi oluşturmada etkili, hatta yönlendirici oldukları söylenebilir. Araştırmalarda gözlenmiştir ki, okul iklimi okul içindeki birçok kişiyi ve alanı etkileyebilir. Örneğin, pozitif bir okul iklimi olan okullarda öğrencilerin çok az sayıda davranışsal ve duygusal sorunları gözlenmiştir (Şahin, 2010, 255).

Okul örgütü iklimi boyutlarından “emredici yönetici davranışları” katı, sıkı gözetmenliği gerektirir. Yönetici en küçük detaylara kadar bütün etkinlikleri yakından ve sürekli izler (Şahin, 2010, 257). Edwards'a göre, okulda öğretmen ve yöneticiler şu koşullar oluştuğunda disiplin sorunlarına ortam hazırlamış olurlar (Celep, 2000, 109).

- 1) Yanlış anlaşılmalı öğrenme koşulları ve öğrenciler için anlamlı olmayan bilgiyi öğrenmek için öğrenciyi zorlamak
- 2) Öğrencilerde bağımsız düşünce örüntüleri geliştirmede yetersiz kalmak
- 3) Duyguların kabul edilmesi için öğrencilere katı koşullar oluşturmak
- 4) Öğrenciler üzerinde yoğun kontrol kurmak ve çocukların özerk ve bağımsız olabilecekleri bir çevrenin sağlanmasında yetersiz kalmak
- 5) Yanlış davranış ön plana çıkaran disiplin süreçlerini kullanmak

Tüm bu özellikler dikkate alındığında öğrenci disiplinsizliği gibi görünen tutum ve davranışların arkasında yalnız öğrenci davranışlarının değil okulun yönetici ve öğretmenlerinin yaklaşımlarının da etkili olduğu söylenebilir. Aksu İlköğretmen Okulu'nda katı bir okul disiplini uygulandığı söylenebilir. Eğitim Şefi Öğrenci Takip Defteri esas alındığında okulun genel iklimi genelde baskıcı ve otoriterdir. Okul kurallarının belirlenmesinde ve yönetilmesinde öğrencilere danışılmadığı görülmektedir. Öğrencilerin eğitsel kol çalışmalarında bile etkin olduğuna ilişkin bir değerlendirmeye rastlanmamıştır. Okul idaresinde değişik mekanlarda nöbet görevi verilen öğrencilere okulun inzibatçısı gibi muamele edilmiştir. Öğrenciler görev ve sorumlulukların belirlenmesinde aktif katılımcılar değil, bunların uygulanmasında görevli kişiler olarak görülmüştür. Öğrenciler üzerinde yoğun kontrollerin olduğunu gösteren Öğrenci Takip Defteri'ndeki bilgi notları ve açıklamalar, yanlış davranışları ön plana çıkaran disiplin süreçlerine işaret etmektedir. Böyle bir defterin varlığı bile öğrencilerin sıkı takibata uğradıklarını göstermektedir.

Demokratik yapılu okul iklimlerinde kararlara katılım söz konusudur. Ceza yerine yardım ve cesaretlendirme ön plandadır. Okul örgütünün üyeleri arasında birlik ve beraberlik duygusu öne çıkmaktadır. Kuşkusuz okulda olumlu bir iklim oluşturabilmek için demokratik bir yönetim anlayışı kaçınılmazdır (Şahin, 2010, 270). Demokratik okul iklimlerinde bireyler, ileriki yaşamlarında okuldaki demokratik yaşamı kendileri için “*ideal yaşam*” biçimi olarak kabul etmelerine olanak hazırlar. Aksu İlköğretmen Okulu’nda Eğitim Şefi’nin tuttuğu Öğrenci Takip Defteri’ne göre demokratik yaşam biçiminin oluşturulduğunu söylemek güçtür. Okul ikliminin oluşturulmasında öğrenci merkezli değil, öğretmen merkezli, dolayısıyla yönetici merkezli bir yaklaşım egemen olduğu söylenebilir. Öğrencilerin sürekli takip edildiği resmi ideolojinin dışındaki fikir ve düşüncelerin dışlandığı, bürokratik süreçlerin sıkı sıkıya takip edildiği okulda, demokratik okul ikliminden çok otoriter okul ikliminin egemen olduğu söylenebilir. Oysa ki, özellikle öğretmen yetiştiren kurumlarda demokratik okul ikliminin oluşturulması en hayati bir konudur. Eğitim şefi, öğrencilerin yalnız negatif davranışlarını kayıt altına almakla pozitif bir okul ikliminin oluşmasını da engellemiştir.

Sonuç ve Genel Değerlendirme

Aksu Öğretmen Okulu’nda tutulan “*Eğitim Şefi Öğrenci Takip Defteri*”, bir öğretmen okulunun okul iklimi konusunda ipucu verecek niteliktedir. Defter, öğrenciler tarafından ihlal edilen okul disiplini ve kuralları konularında bir okul yöneticisi olarak eğitim şefinin tutum ve davranışlarını yansıttığı için önemlidir. Defterde yer alan eğitim şefinin yansıttığı bilgi ve değerlendirmeler, okulun iklimi hakkında az çok bilgi vermektedir. Okul iklimini yalnız bu deftere bakarak betimlemek de imkansızdır. Ancak defterden hareketle Aksu İlköğretmen Okulu’nun okul iklimi hakkında bazı yorumlarda bulunulabilir. Okulun erkekler için yatılı olması okul ikliminin şekillenmesinde etkilidir. Yatılılığa bağlı olarak en çok ihlal edilen okul kurallarından birisi “*etüd çalışmalarına katılmamak*” ve “*yoklamalarda bulunmamak*” olarak belirtilebilir. Okul kurallarının belirlenmesinde öğrencilerin katılımı ve işbirliğinin sağlanmadığı gibi bu kuralların uygulaması nöbetçi öğretmenler ve eğitim şefi tarafından sıkı takip edilmiştir. Başka bir ifade ile öğrenciler üzerinde okul yönetiminin psikolojik baskısından söz edilebilir.

Araştırmanın bu genel sonuçlarına uygun olarak alt problemlerine ilişkin sonuç ve değerlendirmeler maddeler halinde şöyledir:

Öğretmen okulunda disiplinsizlik ve kural ihlallerine yönelik sıklıkla karşılaşılan sorunlar yoğunluk derecesine göre “*Etüd yoklamasında bulunmamak – Etüde katılmamak*”, “*Yoklamada bulunmamak*”, “*Hürriyet ve Anayasa Bayramına katılmamak*”, “*Yaz çalışmasında bulunmamak*”, “*Okulda uygunsuz davranmak*”, “*Okulu vaktinden önce terk etmek – okuldan izinsiz ayrılmak*”, “*İzinsiz çarşıya çıkmak*”, “*Kahveye gitmek – Kahvede oyun oynamak veya seyretmek*”, “*Yatakhane den geç çıkmak – yatakhane ye izinsiz girmek – gece yatağında bulunmamak*”, “*Okul merasimine veya kutlamasına katılmamak*”, “*Sigara içmek*”, “*Öğretmenin verdiği görevi yapmamak*”, “*Siyasi çatışmaya neden olacak tutum ve davranışlar içinde olmak*”, “*Okula devamsızlık ve derse geç gelmek*”, “*Sınavda kopya çekmek*”, “*Birbiriyle kavga etmek ve tehdit*” şeklinde sıralanabilir.

Okuldaki disiplinsizlik ve kural ihlalleri dikkate alındığında okulda demokratik değil, otoriter bir hava olduğu söylenebilir. Bu havanın oluşturulmasında okul yöneticilerinin tutum ve davranışlarının belirleyici olduğu söylenebilir. Okul yöneticilerinin tutum ve davranışlarını ise, yasa ve yönetmelikler belirlemektedir. Okul kurallarına ilişkin yönetmelikleri yöneticilerin katı bir şekilde uyguladığı görülmektedir.

Okulda pozitif bir iklimden söz etmek pek mümkün değildir. Çünkü öğretmen ve öğrenciler arasında demokratik okul ortamları için gerekli olan karşılıklı güven ve işbirliği oluşturulmamıştır. Otoriter okul havasına uygun olarak okul ikliminin de otoriter olduğu; demokratik süreçlerin veya demokratik yaşam biçiminin okulda geliştirilmediği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Y. (2010). *Türk Eğitim Tarihi* (M.Ö. 1000-M. S. 2010). Ankara: Pegem Yayınları.
- Aytuna, H. A. (1974). *Orta Dereceli Okullarda Öğretmenlik ve Problemleri*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Çalık, T., Kurt, T., Çalık, C. (2011). “Güvenli Okulun Oluşturulmasında Okul İklimi: Kavramsal Bir Çözümleme”. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 74-85.
- Celep, C. (2000). *Sınıf Yönetimi ve Disiplini*. Ankara: Anı Yayınları.
- Çelik, V. (1997). *Okul Kültürü ve Yönetimi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Ertürk, S. (1981). *Diktacı Tutum ve Demokrasi*. Ankara: Yelkenetepe Yayınları.
- Fındıkçı, İ. (1991). “Öğretmenlerin Disiplin Konusundaki Tutumları”. *Eğitimde Nitelik Geliştirme Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu*. İstanbul.
- Kaya, Y. K. (1984). *İnsan yetiştirme Düzenimiz (Politika, Eğitim, Kalkınma)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Tesisleri.
- Kocabaş, K. (2012). “Kalbim Adabelen’de Kaldı”. www.gazeteguneyege.com (22.03.2012).
- Okutan, M. (2010). “Türk Eğitim Sisteminde Demokrasi Eğitimi”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 938-946.
- Öztürk, C. (2005). *Türkiye’de Düünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Sarpkaya, P. (2007). “Yönetici, Öğretmen, Öğrenci ve Velilere Göre Resmi Liselerdeki Öğrenci Disiplin Sorunlarının Nedenleri”. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (22), 110-122.
- Stockard, J., & Mayberry, M. (1996). *Effective Educational Environments*. California: Corwin Press.
- Şahin F. N. (2010). “Okul Kültürü ve İklimi”. *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. Ed. F., Silman, & Ş. Ada. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Şişman, M., Güleş, H., & Dönmez, A. (2010). “Demokratik Bir Okul Kültürü için Yeterlilikler Çerçevesi”. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1), 167-182.
- Türkoğlu, P. (2000). *Tonguç ve Enstitüleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Uygun S. (2010, Nisan 30). “Eğitim Alanındaki Tabularımız ve Sivilleşme”. *Kemer Gözcü Gazetesi*. (<http://www.kemergozcu.com/?page=yhaberdetay&yhaberid=1462>).
- Uygun, S. (2004). “Sözlü Tanıkların Dilinden Köy Enstitülerinde Okul Atmosferi”. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (26), 8-16.